

SPORT ÉS MŰVÉSZET ELLENTÉTE

NEMRÉGIBEN az egyik budapesti napilapban lelkes cikket olvashattunk arról, hogy milyen termékenyítő hatással volt valamikor a sport a művészetre. A cikkíró elsősorban természetesen azokra a mély kapcsolatokra utalt, amelyek az ókori világ atlétikája és művészete között állottak fenn. Büszkén sorolta fel a görög szobrászat ama megnyilvánulásait, melyek a testgyakorlásban edzett férfitest szépségét ünnepelték, magasztalta Myron világhírű Diskobolos-át, megemlékezett Pausanias olympiai útleírásáról, mely majdnem háromezred művészileg is kiváló győző-szobrot említ. Végül nem feledkezett el az egyiptomi és etrusk művészetről és a görög vázafestőkről sem, akik szintén vetekedtek egymással, hogy a szép test szép játékait ünnepeljék. Helyesen idézte emlékezetünkbe, hogy némelyik atlétikai ágat éppen e művészi ábrázolások alapján támasztott fel az újkor, de fájó szívvel kellett megállapítania, hogy habár a művészet és sport ebben az újkorban hallatlan virágzáshoz jutott el — a művészet és testgyakorlás között nem állott helyre az egykori termékeny barátság, hiszen csak néha-néha találkozhatunk a művészetben a sport köréből vett ábrázolásokkal.

Ez a helyzet, melyet a cikkíró visszásnak tart, jó ideje gondolkodóba ejtette a sport szenvedélyes rajongóit. Nyilván azért, mert akár milyen mostoha is a képzőművészet sorsa, még ma is valami hatalmas vonzóerő rejlik benne. Az élet hatalmas tényezői szívesen folyamodnak a belőle kiáradó szuggesztív erőhöz, a „művészi“ jelzővel számos életnyilvánulás szívesen díszíti magát, hiszen talmi kincseit a mozi is művészetnek nevezi — nem csoda tehát, ha a sport, mely ma annyi mihó embert foglalkoztat, szintén kinyújtja kezét a művészet ragyogása után.

De mi lehet oka annak, hogy a mai sport és mai művészet olyan nehezen találjanak egymásra? Igaz, hogy az ókori világgal évszázadokra eltűnt az atlétika, de közben az olasz renaissance újra feltámasztotta a művészetben a szép férfitest csodálatát — mi volt tehát az akadálya annak, hogy a művészet a legújabbban hihetetlen mértékben kifejlődött sporttal nem tudott úgy összebarátkozni, mint egykor az ókori atlétikával? Kétségtelen, hogy a legjava művészet egészen másfelé kanyarodott, sportábrázolással a mai jelentékeny művészek egyáltalában nem foglalkoznak. Sőt éppen a művészet oldaláról nem egyszer olyan állítások hangzottak el, hogy a sportszennvedély nemhogy hasznára

volna a művészetnek, hanem éppen ellenkezően nagyon is kárára van! Különösen, ha a manapság mind nagyobb méreteket öltő gépsport hatását is figyelembe vesszük.

Az embersportok tekintetében már most ki kell rekesztenünk egy magyarázatot. Azt szokták mondani, hogy a test harmonikus kifejlesztése szempontjából igen nagy különbség áll fenn a mai sport és az ókori atlétika között. A mai embersport nem alakít ki olyan arányosan szép férfitesteket, amilyeneket a görög atlétaszobrokon megcsodálhatunk. Versenyeinken tucatjával lehet egészen kivételes képességű sportolókat találni, akiknek teste teljesen egyoldalúan képzett, nincs hiány görbelábú, csámpás, gyöngekarú, szűkmellű sportnagyságokban. A legtöbb szép férfitestet még talán az evezősök, vagy a tornászok között lehet találni, akik arányosan foglalkoztatják egész testüket, de ezt a mai sport, mely nem szépségre, hanem rekordra tör, nem is tartja különösebben fontosnak.

De mégha a mai sportban éppen annyi szép férfitest alakulna is ki, mint egykor az ókori atlétikában, még akkor sem jöhetett volna létre sport és művészet között mélyebb kapcsolat. Mégpedig a művészet magatartása miatt, mely a XIX. században másvalamit választott alakításai tárgyául és egyúttal céljául is, mint az ókori görög. Ez az emberi test harmonikus szépségében valósította meg a képzőművészetileg szép legmagasabb fokát. Ez az ideál az ókorral együtt eltűnt. A románkori, a gótikus művészet magasztos átszellemülése a szenvedés kultuszának hódolt, nem kereste a fizikailag szépet, sőt félt a testi szépségtől. Ennek ünneplése egy-két évszázadra újra feltámadt ugyan a renaissance korában, — de a lelkiség ábrázolása olyan hatalmas erővel tört be a képzőművészetbe is, hogy a testi szépség elvesztette döntő szerepét—Michelangelo rabszolgaszobrain már nem ez a fontos és a Medici-sírok csodálatos alakjai ókori értelemben egyáltalában nem szépek, de hatalmas testük minden porcikája izzó lelkiélet gyötrelmeit sugározza. A XIX. század művészete szintén a lelkiség legjellegzetesebb megnyilvánulásait keresi, sőt nagyszerű elődökre támaszkodva, mint Velazquez, Rembrandt és Goya, megbarátkozott a természetileg rúttal is, hiszen ideálja a szuggesztív alakítás, melyben a természeti rút és szép egyaránt művészivé nemesedik.

Ha tehát a mai sport garmadával szolgáltatná is gyönyörű testek látványát, amint ezt valójában csak elvétele teszi, az még nem létesíthetett volna mélyebb kapcsolatot közte és a képzőművészet között.

A sport hatalmas élettényező. Milliókat szórakoztat, százezreket foglalkoztat és ezreknek jelent megélhetést is. Vannak írói, néhanapján még alkalmi filozófusai is, akik a sok jó és szép közé, amivel dicsőítik, ismét oda szeretnék vonni a hűtlenné vált képzőművészetet. Ezek a törekvések azonban a mai napig nagyon csekély eredménnyel jártak. Legfeljebb annyi siker mutatkozott, hogy egyes művészek sportérmeiket készítettek, részben a díjazásokhoz, kisebb részben öncélú ábrázolásokat, de ezek a művek még a plakett- és éremművészet körén belül sem voltak valami jelentékenyek. És hiába határozta el 1907-ben Párizsban, hogy az olympiai versenyekkel kapcsolatban képzőművészeti pályadíjakat tűznek ki a sport dicsőítésére, az ügy abbamaradt

és művészi értékteremtés szempontjából éppen ilyen terméketlenek voltak a legutóbb Itáliában, Németországban és nálunk rendezett sportművészeti kiállítások is, melyeken tömördek tárgy volt látható. Rengeteg látogatójuk is akadt, csak éppen az igazi művészet maradt róluk távol. Ez nem keltett a látogatók körében feltűnést, alighanem észre sem vették, mert azoknak a tömegeknek, melyek ma a sport köré sereglenek, nem is kell művészet, hiszen a sportszenvedély erősen szembehelyezkedik a művészettel.

Először legszembeszökőbb, de legfelületesebb oldalán vegyük a dolgot. Kártékony a mai sportszenvedély a művészetre azért, mert szinte elképzelhetetlen arányban emészt fel a társadalom ama fölös anyagi erőit, melyekből a képzőművészet materiális létfeltételeinek is ki kellene alakulniuk. Azok a legvagyonosabb társadalmi osztályok, amelyek valaha (bár nálunk elég szerényen) a művészetet pártfogolták, ma szinte kizárólag a sport szenvedélyének élnek. Elsősorban persze a gépsportnak. Szemrebbenés nélkül adnak ki súlyos ezreket egy egy újabb motorra, míg egy fityinget sem költenek képekre, szobrokra, sőt az utolsó múpártoló lehetőséget is eljártsszák azzal, hogy nem festetnek arcképet, hanem szörnyű színes fényképeket készíttetnek. Nagyon tanulságos végiglapozni, illetőleg összekeresni a képzőművészeti vásárlások, alapítványok és ösztöndíjak történetét: a magyar arisztokrácia, mely pedig vásárol autót, régen nem fedezhető fel benne. A nagy ingóvagyonok tulajdonosai már inkább megtalálhatók, de körültekintő óvatossággal, inkább a múltra támaszkodó gyűjtésben, mint az élő művészet támogatásában.

A sportszenvedély azonban nemcsak a legfelül állókat kezdte ki, hanem egészen mélyen beléhatolt a társadalom szegényebb, sőt legszegényebb rétegeibe is. A jobbmódú középosztály, különösen fiatalabb nemzedékeiben, gazdasági feleslegei, sőt létfenntartásra szolgáló jövedelme jelentékeny részét szintén sportra költi, nem sajnálja a pénzt, ha messzire idegenbe egy-egy versenyre kirándul, vagy ha sízni távoli hegységekbe utazik, de borsózik a háta, ha lakásberendezésnél (ez az egyetlen és utolsó kényszerítő alkalom) kép is kellene az üresen ásitózó falakra és akkor azzal az indokolással, hogy elég a csillogó keret és benne valami színfolt, néhány pengőért félelmesen alantas mázolásokat vesz a részletesekeknél. De minden különösebb veszély nélkül — hiszen majdnem mindenki ezt teszi és alig akad, aki az új lakás ünneplői között művészethez értene.

A nép pedig, az istenáldotta nép, persze csak a városi, mert a földműves ezer és egy okból egyáltalában nem jöhet e relációkban tekintetbe, teljesen rabja a sportszenvedélynek. Százféle sportverseny belépődíjait fizeti, de képzőművészeti kiállításokat nem látogat. Húszezrével tódul és tolong a labdarúgó-mérkőzésekre, de a mai Firenzében hiába állítanak ki az anghiarri csata kartonjait, a város lakó nép aligha tülekednék előttük.

És az állam, mely annyi vonatkozásban törekszik kiegészíteni a társadalom hiányos áldozatkészségét? Igen nagy összegeket költ testnevelésre és a sport támogatására, úszócsarnokokat épít, stadion felállítására készül, de csak sanyarú alamizsnát vet oda a művészetnek.

és társadalom tehát egyaránt elhanyagolják a művészet ügyét, amelynek piaca napról-napra szűkül, piac nélkül pedig maga a művészet is sorvadásra van ítélve.

De ha ezeken a materiális viszonyokon túl, amelyek amúgy is csak a kor szellemiségének eredői, a mélyekben fekvő okokat keressük, rá kell jönnünk, hogy a sportszenvedély művészetellenes lelkiséget teremt. Szinte be nem látható mértékben duzzasztja fel a fizikai élet kultuszát, amely mellett a képzőművészet szeretete teljesen háttérbe szorul. A tömegek ideálja ma — mert valami eszmény mindennemű seregnék kell — akármilyen primitív lelki összetételű legyen is, nem a művész, nem a tudós, nem is a nagy politikus, hanem a rekorder. Csak a fizikai eszközökkel, órával és centiméterrel lemérhető teljesítmények becstülete maradt meg, a sportember és nyája a sóvárgott géphez idomul, órával és centiméterrel becstül, méricsikél. A tudományból is az érdeklő leginkább, ami a fizikai törvényszerűségek határán belül marad, a művészet, melyhez finomabb eszközök kellenének, nem foglalkoztatja, sőt kellemetlen neki, mert más törvényszerűségei vannak és ezért rendetlennek, önkényesnek érzi. A sportszenvedély egyszerű emberének, aki fut, ugrik, evez, vív, labdát rúg, vagy csapkod és csalhatatlanul versenyezhet egymással, mert az óra és centiméter nem téved, nem kellene a lélek ama mélyebb rezdülései, melyekből más világ születik. Pontosan etetett, tervszerűen begyakorolt és kifárasztott testének idegrendszerében a fizikai lét fölé emelkedő álmok nem támadhatnak.

A sportszenvedély feltétlenül kikapcsolja az idegek amaz energiafeleslegét, melyből a szellem művészetalakító és sóvárgó játéka születik. Aktív vagy passzív résztvevői egyaránt kimerülnek a fizikai játék nyújtotta izgalmakban és fáradságban. Primitív uniformizálódás alakul ki, teljesen egyéniségellenes, tehát művészetellenes is. A város kultúra- és művészetteremtő fogékonysága a vidékkel szemben éppen abban nyilvánult meg, hogy a városi lakosság egyes rétegei a nehéz testi munkától szabadulnak és ezt a kíméltség szülte energiafolósi szellemi téren élük ki, tudományt és művészetet teremtenek. A sporttól leigázott mai városi fiatalság pedig mesterséges fizikai munkát teremt magának és ezzel űzi el az unalom rémét, mely üresen maradt lelkének rejtekéből szakadatlanul leselkedik reá.

Valóban hatékonyabb eszközt az individualizmus ellen még csak elképzelni sem lehet a sportnál, mely igénytelen nyájembereket teremt. De mégis akadt sportfilozófus, aki azt hirdette, hogy a sport és versenye elősegíti az egyéniség kialakulását, mert olyan embereket juttat szerepléshez, akik lelki minőségük folytán, észrevétlenül kallódnának el a tömegben!

De hogyan is állott a dolog a görögöknél? Mert hiszen nyilvánvaló, hogy a sportszenvedély rajongója ezzel az érveléssel áll elő és fordul szembe azokkal, akik a tömeg sportszenvedélyétől egyáltalában nincsenek elragadtatva. Hiszen a görögöknél — szerintük — sport és művészet pompásan összefértek egymással, sőt kölcsönösen támogatták és nevelték egymást!

Ez az ellenvetés nem állja meg helyét. Görögországban atlétika élt, de nem sport. Nem volt óra és nem volt centiméter, nem volt

rekord! és ami éppen ilyen fontos, nem volt gépsport! Az atletik művészi életnyilvánulás volt, nem vált szenvedéllyé, mint később a versenyzés Bizáncban. Sőt egészen bátran állíthatjuk, hogy a görög nép művészi géniuszának szolgája volt, mert az élet harmonikus szépségéhez hozzátartozott az emberi test arányosan szép kifejlesztése is.

Az az atlétika, mely a régi Görögországban élt, sohasem fajult el öncélú sporttá, az idegek ama mesterséges felkorbácsolásává, melyet Róma kezdett meg barbár cirkuszaiban és amely ma fantasztikusan nő napról-napra. A görög ember lelkében a művészet számára is maradt hely. Nem volt rabja az atlétikának, mint százféle sportjának a mai ember, aki, ha valahol valaki egyötöd másodperccel gyorsabbá tett valamilyen rekordot, oda van örömeiben és a verseny után szellemi táplálékot csak a moziban és a krajcáros regényekben keres.

FARKAS ZOLTÁN